

KESÄSEMINAARI 2019

pidetään Ähtärissä ”Ähtäri Zoo” –eläinpuistossa

heinäkuun 27. päivä

alkaen kello 10 aloituskahvilla.

Seminaarissa on tänä vuonna esitelmää ja keskustelua maatiaiskanankantojen lähihistoriasta, suomalaisen maatiaiskan perinnöllisestä monimuotoisuudesta ja sukulaisuuksista muihin kanarotuihin, maatiaiskan tuotteistamisesta esimerkein ja kukkojen siemennesteen keruusta ja pakastamisesta. Seminaari päättyy noin klo 13, minkä jälkeen on lounas. Omakustanteisesti voi käydä katsomassa vaikka Pyry ja Lumi pandoja.

Seminaari järjestetään Ähtärin eläinpuiston Mesikämmen hotellin (<https://www.hotellimesikammen.fi/index.php/fi/>) Mesikämmensalissa. Osoite on Karhunkierros 149, 63700 Ähtäri.

Ilmoittautumiset viimeistään 10.7.2019 mennessä (tämän jälkeen ei enää mahdollista ilmoittautua). Ilmoittautuminen on mahdollista pelkästään nettilomakkeella, joka on osoitteessa: https://www.lyyti.fi/reg/Suomalaisen_maatiaiskan_kesaseminaari_o844

KUVA: Mervi Honkatukia

Ilmestymispäivä 21.6.2019

Julkaisija:

Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallinen geenivaraohjelma/Eläingenivarat

Ulkoasu ja taitto:

T:mi Digijiipee, www.digijiipee.net

Suomalaisen maatiaiskan säilytysohjelman yhteystiedot ovat:

Eläingenivaraohjelma,
Luonnonvarakeskus, Alimentum,
Myllytie 1, 31600 Jokioinen

Sähköposti: elaingenivarat@luke.fi

Suomalaisen maatiaiskan säilytysohjelman neuvotteluryhmän kokoonpano:

Elina Lindström
pippuri_82@hotmail.com

Tarja Ojanne
Tarja.ojanne@elisanet.fi

Katja Rättyä
Katja.regnator@gmail.com

Luken edustajat toimivat asioiden esittelijöinä neuvotteluryhmässä ja käytännön toteuttajina.

Kanojen merkitys menneisyydessä – kukolle seuraa, munia kartanoihin?

TEKSTI: Auli Bläuer

Kanat levisivät Eurooppaan muita kotieläimiä myöhemmin Aasiasta, on niitäkin kasvatettu pohjolassa jo tuhansia vuosia. Kaikkein varhaisinta kanojen historiaa ei ole Suomessa vielä tutkittu, mutta ne ovat täällä todennäköisesti rautakautisia tulokkaita. Arkeologisten luuaineistojen ja historiallisten lähteiden perusteella kananhoito on ollut menneisyydessä yleinen, mutta taloudelliselta merkitykseltään vaatimaton osa maatalouselinkeinoja

Lihaa ja munia

Kanoja on menneisyydessä hyödynnetty sekä munien että lihan lähteenä. Kesylintujen kasvatuksen myötä ihmisille tarjoutui mahdollisuus hyödyntää munia keväästä syksyyn asti, ei ainoastaan keväisin villien lintujen munimisaikaan. Talvella kanat eivät juuri munineet. Kanojen merkitys ihmisille on vaihdellut eri aikoina ja paikoissa.

Yksittäinen kana on ollut rahalliselta arvoltaan niin vähäinen, että se ei ole joutunut edes 1500- ja 1600-luvuilla veronkannon piiriin. Osittain kanojen pienen rahallisen arvon vuoksi löytyy kirjallisista lähteistä niistä vain satunnaisia mainintoja.

Varsinaisesta munantuotannosta ei ole säilynyt luotettavia tilastoja. Esimerkiksi Olavinlinnan kuninkaan-kartanossa 1500-luvulla mainitut munamäärät kanaa kohden ovat noin 15 munaa vuodessa, mutta on mahdollista, että kaikki kerätyt munat eivät ole päätyneet virallisiin tilastoihin. Osa munista tietysti haudottiin tiipiiksi. Kanoja on pidetty kartanoiden lampuotien eli vuokraviljelijöiden inventaarioeläiminä, joista on maksettu vuokrana kartanoon kanoja ja munia. Suitian kartanossa Siuntiossa 1500-luvulla vuokra oli noin seitsemän munaa kanaa kohti, Joensuun kartanossa Halikossa 1700-luvulla noin 15 munaa.

Kananlihan osuudesta ravinnos-

sa on säilynyt joitain tietoja. Arkeologisissa aineistoissa aikuistenkin kanojen ja kukkojen luut löytyvät tunkiolta muun ruoanjätteen joukosta, joten pelkästään kukkonpojat eivät päätyneet pataan. Esimerkiksi keskiaikaisessa Turussa kanat ovat yleisin lintulaji luuaineistossa, mutta ei suinkaan ainoa: keskiajalla monipuolinen riistalintujen syöminen oli vielä tavallista. Hämeen linnassa 1500-luvulla kanat tai kukkonpojat eivät kuuluneet tavallisten palkollisten ruokalistalle, vaan paremman väen kattaukseen. Toisaalta 1700-luvulla kanoja on sanottu pidetyn vaatimattomia määriä, lähinnä vain herätyskellona toimineen kukon seuraksi.

Kanat ja rituaalit

Kanoilla, kuten muillakin eläimillä, oli ihmisten elämässä myös muuta merkitystä kuin taloudellinen arvo. Aikaisemmassa suomalaisen maatiaiskan säilytysohjelman tiedotteessa (2013) kerrottiin rautakaudella Pirkkalan Tursiannotkon asuinpaikalle ruukussa haudatusta kukosta, jonka tarkoitus on saattanut olla suojelutaukuus tai uhri. Myös myöhemmin historiallisella ajalla kanoilla on ollut uskomuksellista tai rituaalista merkitystä. Arkeologisista aineistoista löytyy joskus kukon jalkojen luita, joista kannuskynsi on leikattu juurta myöten irti. Jos luussa näy minkäänlaista parantumista leikkauspinnassa, se on todennäköisesti tehty kukon

Kukon luita Turun Katedraalikoulun kaivauksilta. Vasemmalla luu, josta kannuskynsi leikattu pois. Kuvassa oikealla olevassa luussa kannuskynnen paikalla kasvaa sienimäistä, uutta luuta. Ehkä huonosti parantunut irronnut tai leikattu kynsi?

KUVA: Auli Bläuer

kuoleman jälkeen kannuskynnen talteen ottamiseksi (Kuva 1). Kynnen käyttötarkoituksesta ei ole varmaa tietoa. Kukkoa voimakkaasti symboloivana asiana kannuksen käyttö uskomusperinteen piirissä on varmaan todennäköisintä.

Karjataikojen kansanperinnettä tallentaneen A. V. Rantasalon mukaan keväällä karjan ensimmäisen uloslas-kun aikaan karjasuojan kynnykselle tai sen viereen asetettiin kananmuna. Sen rikki tallannut lehmä joutui uskomuksen mukaan kesän aikaan onnettomuuteen. Toinen tapa ennustaa karjaonnea oli heittää lehmien yli kananmuna, jonka ehjänä säilyminen ennusti hyvää kesää.

Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallinen geenivaraohjelma

TEKSTI: Mari Pitkänen ja Juha Kantanen

Kasvien, metsäpuiden ja kotieläinten geenivarojen hyödyntämiseen ja säilyttämiseen tähtäävät kansalliset geenivaraohjelmat on nyt päivitetty sekä vastaavanlainen ohjelma on laadittu kalatalouden tarpeisiin. Eri geenivaraohjelmat on koottu yhdeksi Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansalliseksi geenivaraohjelmaksi, jonka toteuttamisesta huolehtii Luonnonvarakeskus Luke yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön kanssa. Toimintaa kehittää Geenivaraneuvottelukunta.

Maa- ja metsätalousministeriön nimeämä geenivaraneuvottelukunta toimii geenivarojen suojelua ja kestäväää käyttöä koskevien asioiden valmistelun asiantuntijaryhmänä. Tehtäviin kuuluvat strategiset linjaukset ja lakien valmistelu, geenivaraohjelmien kehittäminen ja seuranta sekä toimiminen sidosryhmien välisenä keskustelufoorumina. Se myös valmistelee geenivarioihin liittyviä pohjoismaisia ja kansanvälisiä asioita. Geenivarojen säilytys on hajautettu useille julkisille ja yksityisille toimijoille, joista Luonnonvarakeskus on keskeisin toimija.

Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallinen geenivaraohjelma julkaistiin joulukuussa 2018. Eläinsektoriosuudessa huomioitavat eläinlajit ovat: hevonen (*Equus caballus*), kana (*Gallus gallus domesticus*), koira (*Canis lupus familiaris*), lammas (*Ovis aries*), mehiläinen (*Apis mellifera*), nauta (*Bos taurus*), poro (*Rangifer tarandus*), sika (*Sus scrofa*) ja vuohi (*Capra hircus*). Vaihdellessa lajien nykytilanteen mukaan Kansallisessa eläingenivaraohjelmassa huomioidaan alkuperäiset kotimaiset rodut ja Suomeen vakiintuneet tuontirodut.

Eläingenivaraohjelmalla pyritään turvaamaan kansalliset eläingenivarat nykyistä ja tulevaisuuden maatalous- ja elintarviketuotantoa ja muuta käyttöä varten. Monimuotoiset eläingenivarat ovat kotieläinten jalostuksen ja kotieläinjalostukseen liittyvän tutkimus- ja kehitystyön ehdoton perusta. Kunkin eläinlajin sisäiset rotujen väliset ja rodun yksilöiden väliset

geneettiset erot muodostavat tärkeimmän resurssin eläinten ominaisuuksien kehittämiseksi jalostusvalinnan ja risteytysten keinoin.

Eläingenivarojen säilytystä toteutetaan ylläpitämällä säilytyskarkoja alkuperäisroduille, kehittämällä toimijoiden verkostoitumista ja pakastamalla alkioita, munasolujen ja uroseläinten siemennestettä. Uudessa ohjelmassa on esitetty realistiset tavoitteet, paljonko eri geneettistä materiaalia pakastetaan geenivarojen pitkäaikaissäilytystä varten. Kansainvälistä yhteistyötä tehdään erityisesti Pohjoismaiden Geenivarakeskus NordGen:in kanssa.

Eläingenivaroja on tutkittu monitieteisin tutkimusmenetelmin (genetiikan, genomiikan, biokemian, maitotutkimuksen, yhteiskunta- ja kulttuuritutkimuksen keinoin). Tätä tutkimustyötä jatketaan.

Suomalainen maatiaiskana on ainoa kanarotu (tai siipikarjarotu ylipääntään), joka on huomioitu ohjelmassa. Pääsääntöisesti maatiaiskan säily-

tysohjelma jatkaa toimintaansa entisellä mallilla, mutta pieniä muutoksia on luvassa. Uutena tavoitteena on tehostaa ohjelmaa tarkistamalla maatiaiskanojen geneettiset populaatioerot ja sen jälkeen tehdään päätös nykyisin erillisten kanakantojen mahdollisesta yhdistämisestä. Maatiaiskukkojen siemennesteen keruuta geenipankin pitkäaikaissäilytystä (kryosäilytys) varten kehitetään.

Geenivarojen suojelu on erittäin pitkäaikainen tehtävä, joka liittyy kiinteästi yhteiskunnan kriisivalmiuteen ja riskienhallintaan sekä on maa- ja metsätaloussektorin elinkeinojen perusta ja niiden kehittämisen lähtökohta. Geenivarat ovat näin osa huoltovarmuutta. Geenivarat ovat myös kulttuurihistoriallisesti arvokasta perintöä. Ne ovat tärkeä osa kansallista muistia ja maatalouden historiaa.

Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallinen geenivaraohjelma on luettavissa täältä: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161238>

Uudistuksia säilytysohjelman toiminnassa

TEKSTI: Mari Pitkänen

Suomalaisen maatiaiskanantekijäseuran säilytysohjelman säännöt muuttuivat 1.1.2019 ja suurimmat muutokset koskivat säilytettävän kanakannan lukumäärää, jota saa olla vain yksi 1.7.2019 alkaen. Säilyttäjät ovat toivoneet tätä uudistusta, jotta estetään entistä paremmin maatiaiskantojen risteytyminen muihin kanarotuihin.

Toinen uudistus koski eläinmäärien nostamiseen 10, joka on pidemmän ajan keskiarvo. Säilyttäjillä on aikaa nostaa eläinmääränsä 31.12.2019 asti. Tällä uudistuksella halutaan varmistaa geneettisen monimuotoisuuden säilyminen.

Kolmas suurin uudistus on säilyttäjien julkinen tieto. Näin säilyttäjät ja muut asiasta kiinnostuneet löytävät lähimmät kasvattajat, joilta kysyä neuvoa tai ostaa uutta eläinainesta. Tämä edesauttaa myös verkostoitumista.

Raportoinnin helpottamiseksi on tehty paljon töitä

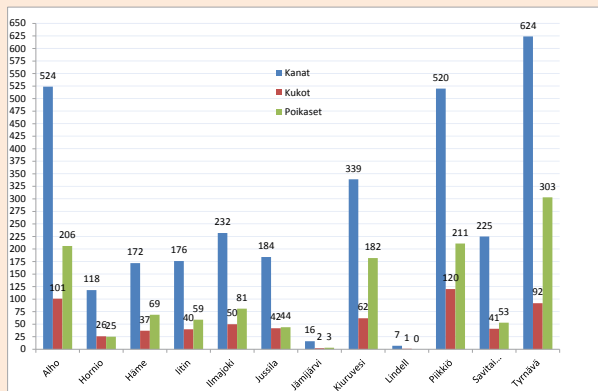
TEKSTI: Mari Pitkänen

Raportoinnin antaminen on ollut joltain osin haastavaa ja sen vuoksi rekisteröintiä on kehitetty helpommaksi. Säilyttäjää, joilta ei ole saatu raportteja lainkaan, on liian paljon. Määrittämistä on tehty ja samalla on kirjattu ylös tärkeimmät muutoksia tarvittavat kohteet. Lista oli pitkä ja muutostyöhön on otettu raportoinnin kaikki osa-alueet.

Jatkossa säilyttäjää voi muuttaa oman puhelinnumeron ja sähköpostiosoitteen aina siitä huolimatta, onko raportti auki tai hyväksytty. Nykyisellä mallilla hyväksytyyn raporttiin (joka on normaalisti viimeisin) ei voi tehdä muutoksia. Myös kirjautuminen muuttuu siten, että sovellukseen pääsee linkistä, joka on kaikille sama, mutta salasanan pääsee itse jatkossa muuttamaan. Kaikkiin näihin muutoksiin on tehty ohjeet, jotta raportointi onnistuisi ja näin saadaan tiedot ajan tasalle. Ohjeet löytyvät rekisterin aloitussivulta.

Säilytysohjelman jäsenmäärät

Maatiaiskanantekijäseuran säilytysohjelmassa on mukana noin 350 aktiivista maatiaiskanantekijäseuran kasvattajaa. Määrä on pysynyt samana jo useamman vuoden ajan. Kaaviosta näkee kunkin kannan tilanteen, vuoden 2017 annettujen raporttien perusteella.

ONKO SINULLA ENÄÄ KANOJA?

Rekisterissä on vielä säilyttäjää, joilla ei enää ole kanoja. Voisitko ystävällisesti ilmoittautua elainingenivarat@luke.fi, niin saadaan rekisteri ajan tasalle.

Ilmajokelaisia 2018. Kuva Lasse Niinimäki